

ارتباط مفاهیم قرآنی با وقایع علمی حیطة زنان و مامایی

*سهیلا امینی مقدم: ژنکولوژیست آنکولوژیست، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران (*نویسنده مسئول). dr_aminimoghaddam@yahoo.com

سمیرا حسن خانی: متخصص زنان و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

اندیشه مقصودنیا: کارشناس ارشد فناوری اطلاعات، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۹

تاریخ دریافت: ۹۶/۸/۲۲

چکیده

زمینه و هدف: مطالعه حاضر به بررسی مبانی پزشکی زنان و مامایی در قرآن کریم می‌پردازد. قرآن کریم به بیان کلیات وقایع بارداری و پزشکی زنان پرداخته است، چراکه این مبانی و کلیات برای هدایت مردم در راستای حفظ سلامت و باروری انسان است. در این مطالعه به برخی مبانی پزشکی زنان و مامایی شامل بارداری، سلامت باروری و شیردهی پرداخته شده است.

روش کار: روش بررسی در این پژوهش روش اسنادی است. به این منظور آیات گردآوری شده از قرآن کریم که مربوط به وقایع حیطة زنان و مادران می‌باشد. در کنار اصول علمی اثبات شده جنین شناسی، زنان و زایمان مورد بحث قرار می‌گیرد.

یافته‌ها: با نگاهی به آیات شریفه‌ی متعدد قرآن در این حیطة در می‌یابیم که سلامت زنان و بهداشت تولید مثل در متن دین نهفته است و از ضروریات داشتن جامعه‌ای سالم و رو به رشد می‌باشد.

نتیجه‌گیری: متجاوز از ۱۴ قرن است که در آموزش‌های اسلامی با جامع‌ترین و قوی‌ترین انگیزش‌ها نکات مهمی در حوزه سلامت زنان و مادران اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: بارداری، مامایی، شیردهی، بهداشت تولید مثل

قاعدگی و تغذیه نوزاد با شیر مادر بسیار اهمیت دارد. هدف از این مطالعه، تبیین ارتباط مفاهیم قرآنی با وقایع علمی حیطة زنان و مامایی شامل بارداری، سلامت باروری و شیردهی است.

روش کار

این پژوهش به روش اسنادی بوده و با مطالعه آیات معظم قرآن کریم، کتب تفسیر قرآن در کنار کتب و مقالات موجود در پایگاه‌های معتبر علمی حوزه جنین شناسی و زنان و زایمان، ارتباط مفاهیم قرآنی با وقایع علمی حیطة زنان و مامایی را مورد بررسی قرار داده است. با جستجوی گسترده در کتب قرآنی و منابع علمی مطالب جمع آوری شده است.

یافته‌ها

قرآن کریم در آیات متعددی در خصوص جایگاه رحم، پوشش‌های جنینی، تکوین جنین، بهداشت

مقدمه

ازدواج، بارداری و فرزندآوری از موارد تأکیدشده دین اسلام و سفارش شده در قرآن کریم است؛ چرا که این امر لازمه بقای نسل انسان، اشرف مخلوقات بر روی کره خاکی است. خداوند متعال این مهم را از وظایف انسانی برشمرده و در آیات معظمش از این معجزه آفرینش بسیار سخن به میان آورده است. از نظر علم زنان و مامایی خطرات اندومتریوز و سرطان تخمدان، رحم، پستان در زنان مولتی پار و شیرده کاهش می‌یابد. در قرآن کریم به مراحل مختلف خلقت انسان اشاره شده است. بر طبق آیات، خلقت اولیه انسان از گل خالص و سپس از نطفه و رشد آن در شکم مادر طی چندین مرحله است. همچنین به مسائل بهداشت تولید مثل از قبیل حیض و نیز در خصوص اهمیت تغذیه با شیرمادر پرداخته است. در علم زنان و مامایی هم عدم نزدیکی در زمان

شما را در شکم مادرتان در چند مرحله در درون تاریکیهای سه‌گانه آفرینش بخشید. این است خدای یکتا پروردگار شما، فرمانروایی از آن اوست. خدایی جز او نیست. پس چگونه روی گردانتان می‌سازند؟ (آیه ۶ سوره زمر).

صاحب مجمع البیان در تفسیر ظلمات ثلاث معتقد است که منظور از آن ظلمه بطن-ظلمه الرحمو ظلمه المشیمه می باشد. علامه طباطبایی معتقد است که با توجه به اشاره صریح قرآن " فی بطونا مهاتکم " منظور از ظلمات ثلاث، ظلمه شکم، رحم و ظلمه مشیمه است (۲). بعضی از علما ظلمه مشیمه " را کیسه مخصوصی که جنین در آن قرار دارد و آن سه پرده ضخیم است که بر روی جنین کشیده می شود، دانسته‌اند (۳).

ذکر ظلمات ثلاث در قرآن به نظر می رسد که سه لایه پوششی جنینی در شکم مادر باشد و شامل رحم و دو لایه پرده ای پوشاننده جنینی (آمینونوکوریون) میباشد که نه تنها در حفاظت آن نقش دارند بلکه از نظر بیولوژیکی فعال است. عضلات شکم در حفاظت مکانیکی محتویات شکمی و زمانی که جنین رشد می کند و از داخل لگن به فضای شکم کشیده می شود، موثر است. در عین حال ساختمان الاستیکی آن مانع رشد جنینی نمی شود.

بافت پوششی رحم (آندومتر) بافتی بی همتا میباشد و دارای اعمال بسیار مهمی جهت بارداری میباشد. پاسخ هورمونی و تغییرات اندومتریوم جهت لانه‌گزینی بلاستوسیست ضرورت دارد. شریان‌های مارپیچی و مخصوص دسیدوا (Decidua) که آندومتریوم تخصص یافته در دوران بارداری است، در تغذیه جنین نقش دارد. همچنین دسیدوا موادی از جمله سیتوکینها و فاکتورهای رشد را تولید می کند و به همین سبب در رشد و عملکرد جفت نقش دارد. جفت از دو قسمت جنینی و مادر تشکیل میشود؛ قسمت مادری همان دسیدوا زیر ناحیه جایگزینی بلاستوسیست است.

نقش پرده‌های جنینی: پرده داخلی که آمیون نامیده میشود فضایی پر از مایع پیرامون جنین تشکیل میدهد که با گذشت زمان آمیون نیز رشد

تولید مثل و دوران شیردهی سخن به میان آورده است که به تفصیل در زیر بیان شده است.

بارداری: جایگاه رحم: وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سَلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ (مومنون ۱۲)، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نَظْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ (مومنون ۱۳)، هر آینه ما انسان را از گلِ خالص آفریدیم. سپس او را (نطفه) در قرارگاه امن و مطمئن قرار دادیم.

در این آیه به تداوم نسل از طریق ترکیب نطفه نر و ماده و قرار گرفتن در قرارگاه رحم اشاره می کند. تعبیر از رحم به قرار مکین اشاره به موقعیت خاص در بدن انسان می کند. در واقع محفوظ ترین نقطه بدن که از هرطرف کاملاً تحت حفاظت قرار گرفته است، ستون فقرات و دنده‌ها در یکسو، استخوان نیرومند لگن خاصره از سویی و پوششهای متعدد شکم از سوی دیگر همگی شواهد این قرارگاه امن و امان است.

اگر تخمک لقاح یافته در جایی غیر از حفره رحم مستقر شود و به رشدش ادامه بدهد، حاملگی خارج از رحمی رخ میدهد و خطرات بسیاری برای مادر به همراه دارد. اصلیتترین خطر، پارگی لوله‌های فالوپ است که منجر به خون ریزی داخلی میشود، حاملگی خارج رحمی (ectopic pregnancy) شایع ترین دلیل مرگ و میر مادران باردار در سه ماهه اول بارداری به شمار می رود (۱).

هنگامی که جنین داخل رحم تشکیل می شود کیسه‌ای به دور او شکل میگیرد. درون این کیسه مایع آمنیوتیک وجود دارد و وجود این مایع برای جنینی حیاتی است. جنین تقریباً در داخل این مایع شناور است. وجود مایع در کیسه آمنیوتیک از صدمه دیدن نوزاد جلوگیری کرده و علاوه بر کنترل دمای بدن امکان تنفس و بلع را برای جنین فراهم می کند.

پوشش‌های جنینی: خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلْ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ أُنزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقَكُمْ فِي بَطُونٍ أُمَّهَاتِكُمْ خَلَقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثَ ذَالِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لِلَّهِ الْإِلَهَ الْهُوَ قَائِي تَصَرُّفُونَ (آیه ۶ سوره زمر).

شما را از یک تن بیافرید و از آن یک تن زنش را آفرید و برایتان از چارپایان هشت جفت بیافرید.

(۴).

کلمه "علق" در قرآن به دو معنا آماده است یکی به معنای چیزی که به چیز دیگر چسبیده که ممکن است اشاره ای به روند چسبیدن مجموعه سلولی بلاستوسیست به دیواره رحم و ایجاد پیوستگی بین آنها بعد از لانه گزینی باشد و چقدر زیبا این روند شگفت آور در ۱۴ قرن قبل در قرآن به آشکارا بیان شده است و در جایی دیگر، علق به معنای خون بسته شده یا زالو آمده است.

به این بیان رویان انسان نیز به دیواره داخلی رحم چسبیده و از مواد غذایی خون مادر به عنوان منبع تغذیه برای رشد استفاده می‌کند.

سپس ما علقه را تبدیل به گوشت پاره (مضغه) کردیم (۱۴ مومنون) کلمه مضغه در زبان عربی به معنای جویده شده و پاره پاره شده می‌باشد، علت آن این می‌تواند باشد که در ۴ هفته‌گی از ابتدا تا انتهای رویان انسان جوانه‌هایی دیده می‌شود که محل رویش آنها شبیه به جای دندان می‌باشد و اشاره ای لطیف به تمایز لایه‌های سه گانه (اکتودرم = لایه خارجی، مزودرم = لایه میانی، اندودرم = لایه داخلی) دارد.

سپس آن گوشت پاره را به استخوان تبدیل کردیم و به استخوانها گوشت پوشاندیم (۱۴ مومنون). در قرآن کریم شکل گیری استخوانها هم در محور مرکزی و ستون فقرات وهم در اندامها زودتر از تشکیل عضلات اشاره شده است که این به شکل شگفت آوری با روند تکامل جنین شناسی مطابقت دارد. ساخته شدن سلولهایی که باعث پیدایش غضروف و استخوان میشود از هفته چهارم بارداری از لایه مزودرم یا لایه میانی شروع میشود اما سلولهای ماهیچه ای پس از آن ساخته و سلولهای ماهیچه ای و پوستی روی آنها را مانند لباس می‌پوشانند (۴).

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ (۷۸ مومنون): و اوست آن خدایی که برایتان گوش و چشم و دل بیافرید. چه اندک سپاس می‌گزارید.

قرآن از میان تمام حواس به گوش چشم و فؤاد به معنای خرد و عقل تکیه دارد چون گوش و چشم مهمترین حس ظاهری انسان است که رابطه ی

کرده تا به سطح داخلی لایه خارجیتر که کوریون نامیده میشود میرسد، این دو پرده در انتهای سه ماهه اول بارداری به هم می‌چسبند.

اعمالی که به آمنیون نسبت می‌دهند شامل: (۱) سنتز کلاژن که آمنیون را میپوشاند و مسئول خاصیت کشیدگی این لایه است و در عین اینکه باعث تسهیل حرکات جنین است در حفاظت آن نیز نقش دارد. (۲) از نظر متابولیکی فعال است و تولید موادی از جمله فاکتورهای رشد، پپتیدهای وازواکتیو و سیتوکینها میشود از جمله پپتیدها میتوان از پپتید ناتریورتیک و هورمون آزاد کننده کورتیکوتروپین که این مواد سبب شل شدن عضلات صاف رحم شده و از زایمان زود رس جلوگیری میکند. (۳) تولید مایع آمنیون که باعث تسهیل حرکات جنین میشود و در بلع و تنفس جنین نیز نقش عمده ای دارد.

تکوین جنین: ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَا خُلُقَاءَ آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (۱۴ مومنین).

آنگاه از آن نطفه، لخته خونی آفریدیم و از آن لخته خون، پاره گوشتی و از آن پاره گوشت، استخوانها آفریدیم و استخوانها را به گوشت پوشانیدیم، بار دیگر او را آفرینشی دیگر دادیم. در خور تعظیم خداوند، آن بهترین آفرینندگان است.

این ۴ مرحله متفاوت به اضافه مرحله نطفه بودن مراحل ۵ گانه‌ای را تشکیل می‌دهد و هر کدام برای خود عالم عجیبی مملو از شگفتیها دارد که در علم جنین شناسی امروز دقیقاً مورد بررسی قرار گرفته و پیرامون آن کتابها نوشته اند، ولی روزی که قرآن از این مراحل مختلف خلقت جنینی انسان و شگفتی های آن سخن می‌گفت اثری از این علم و دانش نبود.

هنگامی که عمل لقاح انجام شد و جنین به صورت نخستین خود در آمد خیلی سریع با تقسیم و افزایش تصاعدی به شکل یک دانه میوه توت که دانه های آن به هم متصل است به وجود می‌آید که آنرا مورولا می‌نامند. کم کم بر اثر تغذیه و تکامل مورولا تو خالی میشود و آن را بلاستولا می‌نامند

دوران از یک طرف به علت کاهش سطح هورمونی عواطف و روحیه زنان بسیار حساس و زود رنج شده و کج خلقی و بی حوصلگی آنان بیشتر می شود که تحت عنوان سندرم پیش از قاعدگی نامیده می شود و از طرف دیگر خونریزی از توان جسمی می کاهد. در نتیجه مقاربت در چنین ایامی باعث می شود زن به لحاظ عدم آمادگی به اوج لذت جنسی یا ارگاسم نرسد و حتی دچار سرد مزاجی و کاهش میل جنسی حتی در زمان خارج از دوران قاعدگی شود. طبق توصیه های پزشکی بهترین مقاربت مقاربتی است که هر دو جنس در یک زمان و در فاصله زمانی اندک به اوج لذت جنسی برسند.

در دروان قاعدگی همچنین به علت کاهش سطح هورمونهای ترشحات طبیعی واژن کاهش می یابد و انجام مقاربت ممکن است به ایجاد آسیبهایی بافتی منجر شود به همین دلیل نزدیکی در این دوران با افزایش سوزش و درد همراه است.

در زمان قاعدگی بافت پر از عروقی که در جدار رحم شکل گرفته ریزش می کند، در این زمان هم دهانه رحم باز است و هم به علت بافت عروقی فراوان دهانه رحم در صورتی که رابطه جنسی در این دوران برقرار شود میکروبیها به سادگی وارد رحم شده و ایجاد عفونت میکنند و شانس ایجاد عفونتهای لگنی (PID - Pelvic Inflammatory Disease) بیشتر می شود. همچنین مطالعات نشان می دهند احتمال ابتلا به عفونت های کلامیدیایی و HPV، ایدز، سوزاک، سیفلیس با رابطه جنسی حین قاعدگی ارتباط مستقیم دارد. (۶)

اندومترئوز از شایع ترین بیماری های مزمن زنان است که خود یکی از دلایل ناباروری در زنان می باشد. (۷) از تئوری های مطرح شده برای آن می توان به برگشت خون قاعدگی اشاره کرد که طی آن سلول های اندومتر از راه لوله های فالوپ، داخل حفره شکم کاشته شده و رشد می کنند، از عوامل موثر در این برگشت و مهاجرت میتوان به مقاربت حین قاعدگی اشاره کرد (۸).

دوران شیردهی: آیات قرآنی در خصوص اهمیت تغذیه با شیر مادر: در چند دهه اخیر به دنبال دستیابی مجامع علمی جهان به شناخت نو و همه

نیرومندی میان او و جهان خارج برقرار می سازد. برای پی بردن به اهمیت این دو حس (بینایی و شنوایی) کافی است که حالتی را که به انسان بر اثر فقدان این دو دست می دهد در نظر بگیریم که تاچه حد دنیای او محدود و خالی میشود. به این ترتیب این دو حس کلید عالم محسوس هستند سپس نوبت به عقل میرسد که کلید جهان ماوراء حس و عالم ماورای طبیعت است.

و اگر نعمت گوش و چشم درآیه فوق مقدم بر عقل داشته شده دلیلش روشن است اما چرا نعمت گوش را بر چشم مقدم می دارد؟

به اعتقاد جنین شناسان نخستین نشانه رشد گوش را میتوان در یک رویان تقریباً بیست و دو روزه به صورت ضخیم شدن اکتودرم سطحی در هر طرف رومبانسفال پیدا کرد و در هفته چهارم گوش داخلی از اکتودرم سطحی جدا می گردد (۴). در رویان بیست و دو روزه چشم در حال رشد به صورت یک زوج ناودان کم عمق در هر طرف فرورفتگی مغز قدامی ظاهر می شود و در انتهای هفته چهارم رشد به صورت یک جفت حبابهای بینایی در هر طرف مغز قدامی رشد میکند (۴). حس شنوایی در جنین پیش از بینایی فعال میشود. جنین در رحم ظاهراً در هفته های ۲۶-۲۴ بعضی از صداها را می شنود. تا هفته ۲۸ چشم به نور حساسیت نشان میدهد اما توانایی درک شکل و رنگ تا مدتها بعد تولد کامل نمیشود. (۵)

بهداشت تولید مثل: وَ يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَدْنَىٰ فَاعْتَرَلُوا النَّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوا هُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ نَفَاثَتُهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (۲۲۲ بقره).

تو را از حیض زنان می پرسند. بگو: حیض رنجی است. پس در ایام حیض از آنان دوری گزینید و به آنها نزدیک مشوید تا پاک گردند. و چون پاک شدند از آنجا که خدا فرمان داده است با ایشان نزدیکی کنید. هر آینه خدا توبه کنندگان و پاکیزگان را دوست دارد.

آیا نزدیکی در دوران قاعدگی اشکال دارد؟ در دوران قاعدگی سطح هورمونهای جنسی استروژن و پروژسترون کاهش می یابد؛ در این

فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَتَمَّرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَسَّرْتَمْ فَمَا يَكْفُرْ لَكُمْ مِنْهُنَّ لَوْلَا ذَلِكَ لَفَسَدَتِ السُّلُوبُ وَأُولَئِكَ عِلْمٌ لِلَّذِينَ ارْتَابُوا وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٣٣﴾

هر جا که خود سکونت گزیدید آنها را نیز به قدر توانایی خود مسکن دهید. و تا بر آنها تنگ گیرید میازاریدشان. و اگر آبستن بودند، نفقه‌شان را بدهید تا وضع حمل کنند. و اگر فرزند شما را شیر می‌دهند، مزدشان را بدهید و به وجهی نیکو با یکدیگر توافق کنید. و اگر به توافق نرسیدید، از زنی دیگر بخواهید که کودک را شیر دهد.

در تفسیر آیه ۲۳۳ سوره بقره، حق شیر دادن در دو سال شیرخوارگی به مادر داده شده، و او است که می‌تواند در این مدت از فرزند خود نگاهداری کند و به اصطلاح حق حضانت در این مدت از آن مادر است، هر چند ولایت بر اطفال صغیر به عهده پدر گذاشته شده است، اما از آنجا که تغذیه جسم و جان نوزاد در این مدت با شیر و عواطف مادر پیوند ناگسستنی دارد این حق به مادر داده شده، علاوه بر این عواطف مادر نیز باید رعایت شود، زیرا او نمی‌تواند آغوش خود را در چنین لحظات حساسی از کودکش خالی ببیند و در برابر وضع نوزادش بی تفاوت باشد، بنابراین قرارداد حق حضانت و نگاهداری و شیر دادن برای مادر یک نوع حق دو جانبه است که هم برای رعایت حال فرزند است و هم مادر، و تعبیر "اولادهن" (فرزندانشان) اشاره لطیفی به این مطلب است. بر اساس آیه ۲۳۳ سوره بقره در کلمه (حولین کاملین) دو سال تمام و نیز آیه ۱۴ سوره لقمان یک دوره شیردهی کامل ۲۴ ماه می‌باشد.

سپس می‌افزاید "این برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را کامل کند" (لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتِمَّ الرِّضَاعَةَ) یعنی مدت شیر دادن طفل لازم نیست همواره دو سال باشد، دو سال برای کسی است که می‌خواهد شیر دادن را کامل کند، ولی مادران حق دارند با توجه به وضع نوزاد و رعایت سلامت او این مدت را کمتر کنند.

این کلام رسا و ژرف از رسول اکرم که فرمود: "لیس للصبی لبن خیر من لبن امه" یعنی برای کودک هیچ شیری بهتر از شیر مادرش نیست، کاملترین بیان در اهمیت تغذیه کودک با شیر مادر

جانبه نسبت به ارزش، اهمیت و نقش شیر مادر در تامین سلامت و بقای کودک شاهد رویکرد جهانی به ترویج تغذیه با شیر مادر بوده ایم اما متجاوز از ۱۴ قرن است که در آموزش‌های اسلامی با جامع‌ترین و قوی‌ترین انگیزش‌ها نکات مهمی درباره شیر مادر مطرح شده است.

آیات قرآنی که مستقیماً بحث شیر مادر مطرح شده شامل آیات زیر می‌باشد:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضَعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنَ كَامِلَيْنَ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّ وَالِدَةُ بَوْلِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣ بقره﴾

مادرانی که می‌خواهند شیر دادن را به فرزندان خود کامل سازند، دو سال تمام شیرشان بدهند. خوراک و لباس آنان، به وجهی نیکو، بر عهده صاحب فرزند است و هیچ کس بیش از قدرتش مکلف نمیشود. نباید هیچ مادری به خاطر فرزندش زبانی ببیند و هیچ پدری به خاطر فرزندش. و قیّم نیز چنین بر عهده دارد. و اگر پدر و مادر بخواهند با رضایت و مشاورت یکدیگر فرزندشان را از شیر بازگیرند مرتکب گناهی نشده‌اند. و هرگاه بخواهید کسی دیگر را به شیر دادن فرزندتان برگمارید، اگر مزدی نیکو و درخورش بپردازید گناهی نیست. از خدا بترسید و بدانید که او به کاری که می‌کنید بصیر و بیناست.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِي سَامِيٍّ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ (۱۴ لقمان).

آدمی را درباره پدر و مادرش سفارش کردیم. مادرش به او حامله شد و هر روز ناتوان تر می‌شد و پس از دو سال از شیرش بازگرفت. و سفارش کردیم که مرا و پدر و مادرت را شکرگوی که سرانجام تو نزد من است.

أَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ

بحث و نتیجه‌گیری

آیات قرآن و حقایق آفرینش در حوزه خلقت انسان و زنان ۱۴ قرن پیش توسط دین مبین اسلام در اختیار بشریت قرار گرفته است. اینک با شکفتن دریچه‌های علم جنین‌شناسی و زنان و زایمان، هم‌خوانی یافته‌های علمی در این حوزه با آیات مطهر واضح و مشهود است؛ اما روزی که قرآن از این مراحل مختلف خلقت جنین انسان و شگفتی‌های آن سخن می‌گفت اثری از این علم و دانش نبود. بنابراین می‌توان گفت تمام نکات گفته شده در قرآن کریم با یافته‌های علمی جدید در حیطه علم زنان و مامایی همخوانی کامل دارد.

تقدیر و تشکر

از پرسنل کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران جهت در اختیار قرار دادن مطالب علمی قدردانی می‌شود.

منابع

1. Speroff L, Fritz MA, Clinical gynecologic endocrinology and infertility. Lippincott Williams & Wilkins. 2011.
2. Tabatabae M. [Almizan fi tafsir alquran]. Qom: Esmaelian Institute. 1391. Jeld 17. Aye 6 (Persian).
3. Qomi A. [Tafsir Qomi]. Qom: Darolketab Institute. 1404 ghamari. Jeld 2. P.216 [Persian].
4. Larijani B, Mohajeri T, Aminimoghaddam S, Annabestani, Heshmat, Alyasin, et al. Amniotic fluid, maternal, and neonatal serum C-peptide as predictors of macrosomia. JDMD; 2009.8:15
5. Hellman L, Williams JW. Williams obstetrics: Educational Division. 24 th edition, 2017.
6. Ghaoomi M, Aminimoghaddam S, Safari H, Mahmoudzadeh A. [Barrasi agahi va amalkarde zanan az saratane dahane rahem va teste pap smear]. TUMJ; 2016.74(3):183-9. [Persian].
7. Novak E, Berek JS. Berek & Novak's gynecology. Lippincott Williams & Wilkins; 2012.
8. Shahrabi M, Shahbazi sh, Aminimoghaddam S, Mahdian R. K-Ras 4A Transcript variant is up-regulated in eutopic endometrium of endometriosis patients during proliferative phase of menstrual cycle. (Arch Gynecol obstet); 2014.292(1):225-229.
9. Aminimoghaddam S, Yarandi F, Nejadslami F, Taftachi F, Noorbakhsh F, Mahmoudzadeh F. Human chorionic gonadotrophin as an indicator of

را در بر دارد که می‌توان بر اساس یافته‌های علمی روز به تفسیر آن پرداخت.

این جمله مبارک حضرت امیرالمومنین که "کودک با هیچ شیری تغذیه نمی‌شود که به اندازه شیر مادر خودش مبارک و با برکت باشد" نیز همانند کلام حضرت رسول اکرم کامل و پرمغز است.

اثرات مفید ثابت شده‌ی شیردهی از نظر علمی: بعد از زایمان پستان‌ها شروع به ترشح کولوستروم (آغوز) می‌کنند که حاوی مواد معدنی و پروتئین بیشتر و قند و چربی کمتر است و تقریباً به مدت ۵ روز پابرجا می‌ماند و در عرض ۴ هفته‌ی بعدی روند ترشح آن بتدریج به شیر کامل تبدیل می‌شود. کولوستروم حاوی آنتی‌بادی‌ها و سایر عوامل دفاعی مانند کمپلمان، لئفوسیت‌ها، لاکتوفیرین و لیزوزیم‌ها است (۹-۱۱).

شیرمادر، غذای ایده‌آل نوزادان است. شیرمادر مواد غذایی متناسب با سن و نیز عوامل ایمنولوژیک و مواد ضد میکروبی را فراهم می‌کند (۱۲). شیر انسان حاوی آنتی‌بادی‌های IgA ترش‌حی علیه اش‌رشیاکلی است و نوزادانی که با شیر مادر تغذیه می‌شوند در مقایسه با نوزادانی که با بطری تغذیه می‌شوند، با احتمال کمتری دچار عفونت‌های روده‌ای می‌گردند (۱۳ و ۱۴). شیر انسان سبب محافظت در برابر عفونت‌های روتاویروسی نیز می‌شود که این عفونت‌ها عامل حدود ۵۰ درصد موارد گاستروانتریت نوزادان می‌باشد (۱۴). در کودکان تغذیه شده با شیر مادر، اسهال و عفونت‌های تنفسی تحتانی، اوتیت میانی، مننژیت و عفونت‌های ادراری و آلرژی‌ها کاهش می‌یابد. (۱۵) همچنین تغذیه با شیرمادر احتمالاً خطر درماتیت آتوپیک و بیماری ویزینگ را در اوایل کودکی کاهش می‌دهد (۱۶).

شیردهی برای مادر نیز فوایدی دارد، به عنوان مثال در زنانی که به کودک خود شیر می‌دهند خطر سرطان پستان کاهش می‌یابد (۱۷). در صورت شیردهی میزان باقیمانده افزایش وزن در دوره بعد از زایمان کمتر می‌شود (۱۸).

The relationship between the Holy Quran's concepts and scientific events in the field of obstetrics

***Soheila Aminimoghaddam**, MD, Gynecologist Oncologist. Associate Professor of Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran (*Corresponding author). dr_aminimoghaddam@yahoo.com
Samira Hasankhani, MD, Gynecologist, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
Andisheh Maghsoudnia, MS of Information Technology, Tarbiat Modares University of Tehran, Iran.

Abstract

Background: The current study reviews fundamentals of medical obstetrics in Holly Quran. The Holy Quran have clearly explained the pregnancy and obstetrics events. As these general subjects play an important role in healthy fertility in human beings, this study is done to discuss some important fundamentals of obstetrics, including pregnancy, healthy fertility and lactation.

Methods: The method of this study is based on some documents using the verses in the field of women, obstetrics and scientific bases of embryology present in the Holy Quran.

Results: With the use of the Holy Quran verses we realize that the health of women and their hygiene in fertility has religious base and it is one of the necessities for having a healthy and growing society.

Conclusion: Important comments in Islamic education with comprehensive and strong motivation in the field of obstetrics have been noted for more than fourteen century.

Keywords: Pregnancy, Obstetrician, Lactate, Reproductive health